

DOI: 10.58423/2786-6742/2025-11-442-457

УДК: 336.71:336.76:343.359.4(477)

Катерина СОЧКА

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і аудиту,
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II
м. Берегове, Україна

ORCID ID: [0000-0002-6247-221X](https://orcid.org/0000-0002-6247-221X)

Scopus ID: [57210756948](https://scopus.org/57210756948)

e-mail: szocska.katalin@kmf.org.ua

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ В УКРАЇНІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ЗАВДАННЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Анотація. У статті досліджено організаційно-правові засади формування та функціонування системи фінансового моніторингу в Україні як одного з найбільш важливих елементів економічної безпеки держави. Предметом дослідження є аналіз чинних механізмів державного та первинного фінансового моніторингу та їх адаптації до сучасних викликів, пов'язаних з воєнним станом, динамічною цифровізацією економічних, управлінських та фінансових процесів, розвитком нових форм активів (віртуальні). Мета статті полягає в узагальненні організаційно-правових засад фінансового моніторингу, оцінюванні його ефективності та ідентифікації напрямів удосконалення державної політики у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансуванню тероризму. Методологічну основу склали загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема, аналіз, синтез, порівняння, статистичний та графічний методи, узагальнення. Результати дослідження засвідчили, що за період аналізу 2021-2024 років загальна кількість суб'єктів первинного фінансового моніторингу скоротилася на 24% в результаті посилення регуляторних вимог, очищення та консолідації окремих сегментів ринку первинного фінансового моніторингу (страховики, страхові брокери, ломбарди, кредитні спілки, заклади грального бізнесу). Одночасно спостерігається зростання кількості професійних учасників фінансового моніторингу (бухгалтери, аудитори та аудиторські фірми, адвокати, адвокатські об'єднання та бюро), що підтверджує розширення функціональної бази фінансового моніторингу. За період аналізу обсяги фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, збільшилися на 24%, а кількість інформаційних повідомлень – на 5,5% (або на 48% у період 2022-2024 р.р.), що свідчить про подальшу автоматизацію процесів фінансового моніторингу, активне впровадження ризик-орієнтованого підходу та ширше охоплення операцій фінансового ринку. У структурі операцій, що підлягають фінансовому моніторингу з боку Державної служби фінансового моніторингу зафіксовано поступове скорочення частки порогових операцій (від 95,3% до 82,3%) з одночасним зростанням частки підозрілих (від 4,4% до 17,6%) операцій, що підтверджує посилення ризик-орієнтованого підходу до виявлення підозрілих транзакцій та удосконалення аналітичних аспектів фінансового моніторингу. Банківські установи посідають домінуючу роль у системі фінансового моніторингу і забезпечують близько 99% усіх повідомлень про операції, що підлягають фінансовому моніторингу. Поглиблення ризик-орієнтованого підходу, цифровізація

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

збору та обробки фінансової інформації, гармонізація вітчизняного законодавства з міжнародними підходами, підвищення професійної кваліфікації суб'єктів фінансового моніторингу сформують передумови для подальшого посилення ефективності фінансового моніторингу.

Ключові слова: державний фінансовий моніторинг, первинний фінансовий моніторинг, підозрілі фінансові операції, порогові фінансові операції, суб'єкти первинного фінансового моніторингу, фінансовий моніторинг

JEL Classification: G21, G28, K22, O17

Absztrakt. A cikkben a pénzügyi monitoring rendszerének kialakításának, valamint működésének szervezeti és jogi alapjait vizsgálják Ukrajnában, mint az állam gazdasági biztonságának egyik legfontosabb elemét. A kutatás tárgya a jelenlegi állami és elsődleges pénzügyi monitoring mechanizmusok elemzése, valamint azok alkalmazkodása a korszerű kihívásokhoz, amelyek a hadiállapottal, továbbá a gazdasági, vezetési és pénzügyi folyamatok dinamikus digitalizációjával, és az új típusú eszközök (virtuális) fejlődésével kapcsolatosak. A tanulmány célja a pénzügyi monitoring szervezeti és jogi alapjainak összefoglalása, hatékonyságának értékelése és az állami politika fejlesztési irányainak azonosítása a bűncselekményből származó jövedelmek legalizálása (pénzmosás) és a terrorizmus finanszírozása elleni küzdelem területén. A tanulmány módszertani alapját általános tudományos és speciális kutatási módszerek, különösen az elemzés, a szintézis, az összehasonlítás, a statisztikai és grafikus módszerek, valamint az általánosítás képezték. A kutatás eredményei azt mutatták, hogy a 2021-2024 közötti időszakban az elsődleges pénzügyi monitoring alanyainak száma 24%-kal csökkent a szabályozási követelmények szigorítása, valamint az elsődleges pénzügyi monitoring piac egyes szegmenseinek (biztosítók, biztosítási brókerek, zálogházak, hitelszövetkezetek, szerencsejáték intézmények) tisztulása és konszolidációja következtében. Ugyanakkor megfigyelhető a pénzügyi monitoring szakmai résztvevőinek számának növekedése (könyvelők, könyvvizsgálók és könyvvizsgáló cégek, ügyvédek, ügyvédszövetségek és ügyvédi irodák), ami megerősíti a pénzügyi monitoring funkcionális bázisának bővülését. Az elemzett időszakban a pénzügyi monitoring alá tartozó pénzügyi tranzakciók volumene 24%-kal, míg az információs értesítések száma 5,5%-kal (vagyis 2022-2024 között 48%-kal) nőtt, ami a pénzügyi monitoring folyamatainak további automatizálódását, a kockázatorientált megközelítés aktív alkalmazását és a pénzügyi piac tranzakcióinak szélesebb körű lefedettségét jelzi. A pénzügyi monitoring alá tartozó műveletek struktúrájában az Állami Pénzügyi Monitoring Szolgálatának hatáskörébe tartozó műveletek esetén fokozatos csökkenés figyelhető meg a küszöbértékű műveletek részarányában (95,3%-ról 82,3%-ra), miközben növekszik a gyanús műveletek részesedése (4,4%-ról 17,6%-ra), ami megerősíti a gyanús tranzakciók észlelésére irányuló kockázatorientált megközelítés erősödését és a pénzügyi monitoring analitikai aspektusainak fejlesztését. A banki intézmények domináló szerepet töltenek be a pénzügyi monitoring rendszerében, valamint biztosítják az összes pénzügyi monitoring alá tartozó művelet körülbelül 99 %-át. A kockázatorientált megközelítés elmélyítése, a pénzügyi információ gyűjtésének és feldolgozásának digitalizálása, a hazai jogszabályok és a nemzetközi megközelítések harmonizálása, valamint a pénzügyi monitoring alanyainak szakmai képezésének növelése elősegíti a pénzügyi monitoring hatékonyságának további fejlesztését.

Kulcsszavak: állami pénzügyi monitoring, elsődleges pénzügyi monitoring, gyanús pénzügyi tranzakciók, küszöbértékű pénzügyi tranzakciók, elsődleges pénzügyi monitoring alanyai, pénzügyi monitoring.

Abstract. The article examines the institutional and legal foundations of the formation and functioning of the financial monitoring system in Ukraine as one of the key elements of the national economic security. The subject of the study is the analysis of the current mechanisms of state and primary financial monitoring and their adaptation to contemporary challenges related to martial law, the dynamic digitalization of economic, administrative, and financial processes, and the emergence of

new forms of assets (virtual assets). The purpose of the article is to summarize the institutional and legal framework of financial monitoring, assess its effectiveness, and identify the main directions for improving state policy in the field of preventing and countering the legalization (laundering) of proceeds of crime and the financing of terrorism. The methodological framework of the study is based on general scientific and specialized research methods, including analysis, synthesis, comparison, statistical and graphical methods, and generalization. The research results indicate that during the period of 2021–2024, the total number of primary financial monitoring entities decreased by 24% due to stricter regulatory requirements and the cleansing and consolidation of certain segments of the primary financial monitoring market (including insurers, insurance brokers, pawnshops, credit unions, and gambling establishments). At the same time, there is a noticeable increase in the number of professional participants in financial monitoring (accountants, auditors and audit firms, lawyers, law firms, and associations), which reflects the expansion of the functional base of the financial monitoring system. During the period under review, the volume of financial transactions subject to financial monitoring increased by 24%, and the number of information reports grew by 5,5% (or by 48% in 2022–2024). This indicates the ongoing automation of financial monitoring processes, the active implementation of the risk-based approach, and broader coverage of financial market operations. Within the structure of transactions monitored by the State Financial Monitoring Service of Ukraine, a gradual decline in the share of threshold transactions (from 95,3% to 82,3%) was recorded, along with a simultaneous increase in the share of suspicious transactions (from 4,4% to 17,6%). These trends confirm the strengthening of the risk-based approach to detecting suspicious transactions and the improvement of analytical aspects of financial monitoring. Banking institutions continue to play a dominant role in the financial monitoring system, submitting approximately 99% of all reports on monitored transactions. The deepening of the risk-based approach, the digitalization of data collection and processing, further harmonization of national legislation with international standards, and the enhancement of the professional competence of financial monitoring entities will form the foundation for increasing the effectiveness of the financial monitoring system.

Keywords: state financial monitoring, primary financial monitoring, suspicious financial transactions, threshold financial transactions, subjects of primary financial monitoring, financial monitoring

Постановка проблеми. В умовах фінансово-економічної та політичної турбулентності сьогодення особливої актуальності набуває ефективне управління та контроль за розподілом і використанням критично обмежених фінансових ресурсів, що зумовлено тривалими воєнними діями і відповідною деградацією економічного сектору, соціальної та виробничої інфраструктури, депопуляцією в Україні. Саме тому дієва система постійного контролю за фінансовими потоками, що дає можливість ідентифікувати схеми легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, стає важливим елементом національної безпеки, дозволяє відслідковувати нецільове використання бюджетних коштів та міжнародної допомоги, обмежує оборот фінансових ресурсів у тіньовому секторі економіки, сприяє зменшенню втрат бюджету у результаті використання злочинних схем, дозволяє визначати корупційні ризики, підвищує прозорість операцій з гуманітарною, грантовою або іншою допомогою. Загалом, ефективна система фінансового моніторингу є індикатором спроможності влади ідентифікувати, відслідковувати та долати негативні прояви корупції та тіньової економіки, формувати безпечне економічне середовище для подальшого післявоєнного відновлення країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика підвищення ефективності та результативності фінансового моніторингу набуває особливої ваги з огляду на складну соціально-економічну ситуацію в Україні, критичну залежність від залучення міжнародної фінансової допомоги для забезпечення базових функцій держави, попередження легалізації тіньових доходів, що і знайшло відображення у наукових працях вітчизняних дослідників. Зокрема, особливості формування системи фінансового моніторингу в Україні як інструменту зміцнення економічної безпеки досліджено автором [1], який визначив вітчизняну систему фінансового моніторингу як дворівневу змішаного типу.

Науковці Ж. О. Андрейченко, С. О. Літвінова [2] обґрунтували необхідність впровадження ризик-орієнтованого підходу (РОП) у систему фінансового моніторингу, що дозволяє більш ефективно управляти ризиками та витратами. У монографії Н. М. Внукової, С. В. Глібка [3] досліджено актуальні економіко-правові ризик-орієнтовані інструменти регулювання ринку фінансових послуг, аргументовано важливість імплементації РОП та вироблення концепції формування ризик-орієнтованої системи для протидії відмиванню незаконно отриманих доходів і фінансуванню тероризму. Авторами також досліджено ризики відмивання коштів у окремих сферах (електронні активи, операції з землею та нерухомістю, венчурне підприємництво, діяльність неприбуткових організацій тощо).

Авторами О. Е. Кузьмінською та О. К. Абесіною [4] систематизовано положення міжнародних стандартів (FATF/MONEYVAL) та національні регламенти у питаннях правового забезпечення фінансового моніторингу, запропоновано удосконалити правове забезпечення фінансового моніторингу у питаннях гармонізації термінології, методичного супроводу суб'єктів первинного фінансового моніторингу (ПФМ).

Актуальні аспекти здійснення фінансового моніторингу, зокрема, в умовах цифровізації багатьох економічних та управлінських процесів досліджено авторами О. Д. Гнаткович та Т. В. Овчиннікова у праці [5], де наголошено, що саме активне використання нових цифрових продуктів є важливим напрямом підвищення ефективності системи фінансового моніторингу та зниження зловживань. Вищезазначені висновки підтверджують результати дослідження науковців [6] щодо актуальних викликів цифровізації (криптовалюти) та обґрунтування впровадження новітніх технологій (штучний інтелект та машинне навчання) для підвищення ефективності виявлення підозрілих фінансових операцій.

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що дискусії вітчизняних науковців з питань фінансового моніторингу концентруються на аналітичній оцінці ризиків, інституційній спроможності системи фінансового моніторингу, ефективності його заходів у реальному часі та ідентифікації нових схем легалізації незаконних доходів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження розвитку організаційно-правових засад фінансового моніторингу в Україні, його ефективності та адаптації до викликів сучасного часу (воєнні дії, розвиток цифрових активів тощо).

Виклад основного матеріалу дослідження. Вітчизняна система фінансового моніторингу почала свій розвиток у 2002 року із започаткування діяльності Державного департаменту фінансового моніторингу у складі Міністерства фінансів України [7], потім Державної служби фінансового моніторингу України (з 2005 р.) як підрозділу національної фінансової розвідки, метою діяльності якого є протидія відмиванню коштів, одержаних злочинним шляхом та фінансування тероризму [8].

З метою гармонізації національної системи фінансового моніторингу з оновленими міжнародними стандартами (Рекомендації FATF, 2012 р.) відбулася модернізація правової та інституційної бази фінансового моніторингу в Україні. Новим Законом України [9] було розширено сферу застосування та визначення суб'єктів фінансового моніторингу, чітко визначено критерії (порогові суми, валюта) застосування фінансового моніторингу щодо фінансових операцій, запроваджено поняття, визначено права та обов'язки суб'єктів первинного фінансового моніторингу, розширено права Державної служби фінансового моніторингу у питаннях збору та узагальнення фінансової інформації, проведення типологічних досліджень, посилення міжнародної співпраці та гармонізації вітчизняної системи з міжнародними стандартами.

Наступне вдосконалення правової бази фінансового моніторингу в Україні було пов'язано з необхідністю подальшої гармонізації національних положень з Рекомендаціями FATF, Директивами ЄС (2015/849) та стандартами MONEYVAL, в результаті чого відбулося оновлення законодавства з питань фінансового моніторингу [10]. Вищезазначений Закон визначає актуальне трактування термінів, перелік суб'єктів державного та первинного фінансового моніторингу, порядок застосування ризик-орієнтованого підходу у фінансовому моніторингу, обов'язки щодо ідентифікації та верифікації клієнтів, виявлення публічних осіб, визначено обсяги фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, визначено повноваження державних органів у питаннях протидії легалізації відмивання коштів та фінансування тероризму (ПВК/ФТ).

Відповідно чинного законодавства, фінансовий моніторинг включає в себе сукупність заходів, які вживаються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації незаконно отриманих доходів та фінансування тероризму, включає організацію та проведення державного та первинного фінансового моніторингу [10, ст. 1.66].

Організаційна система фінансового моніторингу наведена на рисунку 1.

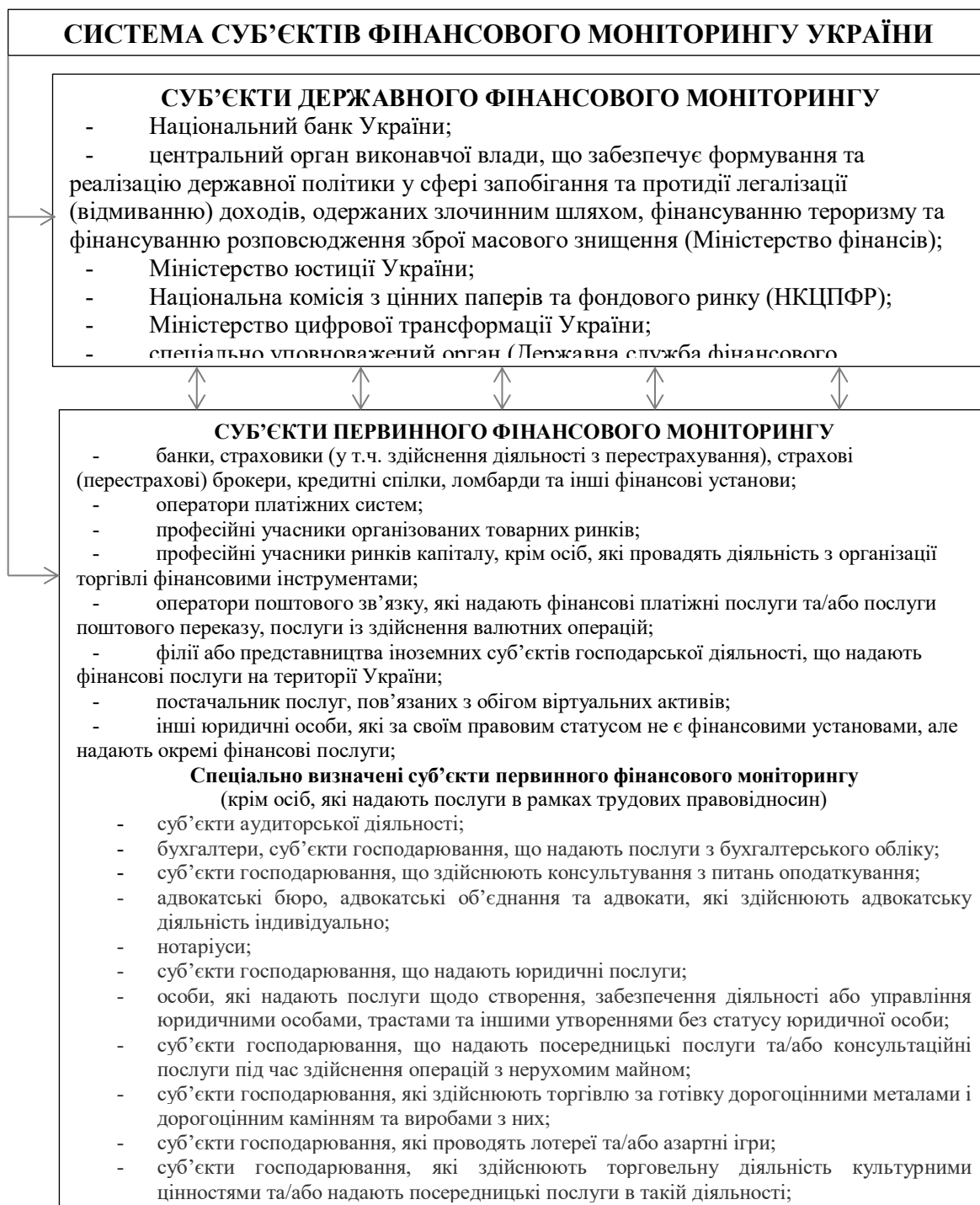

Рис. 1. Організаційна система фінансового моніторингу в Україні
Джерело: складено автором за [10, ст. 6]

Суб'єкти фінансового моніторингу в Україні включають суб'єктів державного фінансового моніторингу та суб'єктів первинного фінансового моніторингу (ПФМ) (рис. 1). Суб'єкти державного фінансового моніторингу

забезпечують формування та реалізацію державної політики у сфері ПВК/ФТ, здійснення нагляду та контролю за дотриманням законодавства відповідними суб'єктами ПФМ, підготовку типологічних досліджень з питань ПВК/ФТ та вдосконаленні нормативно-правової бази, збирання, аналіз, узагальнення та підготовку висновків про фінансові операції, пов'язані з відмиванням незаконних доходів, взаємодію з іноземними та міжнародними органами та організаціями. Суб'єкти ПФМ забезпечують ідентифікацію та верифікацію своїх клієнтів, застосування РОП при оцінюванні клієнтів та фінансових операцій, виявлення, фіксацію та повідомлення про порогові або підозрілі операції, розроблення внутрішніх правил та систем контролю, навчання персоналу для запобігання відмивання коштів. Для формування єдиної системи збору та аналізу статистичної інформації з 2021 року запроваджено комплексну адміністративну звітність у єдиному форматі даних про результати діяльності різних суб'єктів фінансового моніторингу, правоохоронних та судових органів (кількість фінансових операцій, що потрапили під фінансовий моніторинг, кількість узагальнених матеріалів, що були передані до правоохоронних органів, результати кримінальних проваджень, обсяги заблокованих активів тощо) [10; 11]. Відповідно, Держфінмоніторинг щорічно узагальнює показники діяльності суб'єктів ПФМ у вигляді комплексної адміністративної звітності для формування єдиної національної статистичної та аналітичної бази даних у сфері протидії легалізації незаконних доходів, забезпечення порівнюваності показників, дотримання міжнародних стандартів та процедур у сфері фінансового моніторингу та підвищення прозорості діяльності суб'єктів ПФМ.

Таблиця 1

Динаміка кількості суб'єктів первинного фінансового моніторингу за період 2021-2024 р.р., од.

Суб'єкти первинного фінансового моніторингу	Роки			
	2021	2022	2023	2024
Банки	146	141	126	124
Страховики, перестраховики, страхові брокери	334	281	243	195
Ломбарди	1315	1030	755	335
Кредитні спілки	391	313	200	164
Нотаріуси	6655	6583	6586	6506
Адвокати, адвокатські об'єднання та бюро	144	145	150	165
Аудитори та аудиторські фірми	452	455	459	467
Суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку	665	723	795	1147
Суб'єкти господарювання, що проводять азартні ігри, в т.ч. казино (в т.ч. електронні (віртуальні) казино)	625	629	162	171
Інші суб'єкти ПФМ	3830	2730	1969	1791
Разом, суб'єкти ПФМ	14557	13030	11445	11065

Джерело: узагальнено автором за [12; 13; 14; 15]

За період дослідження 2021-2024 р.р. загальна кількість суб'єктів ПФМ скоротилася з 14557 од. (2021 р.) до 11065 (2024 р.), або на 24%. При цьому з досліджуваних суб'єктів ПФМ зафіксовано різке (на 74,5%) зменшення кількості ломбардів, що пов'язано з посиленням регуляторних вимог до діяльності цих закладів та загальним погіршенням соціально-економічної ситуації у країні; кількість суб'єктів, що проводить, азартні ігри в т.ч. казино також скоротилася на 72,4%, що пов'язано з процесами регулювання та ліцензування організації діяльності подібних заходів, необхідністю відповідати вимогам, посилення державного контролю до цієї сфери високого ризику відмивання нелегальних коштів; зменшення кількості кредитних спілок склало 58%, що пов'язано з їх консолідацією та посиленням регуляторних вимог; суттєво (на 42%) скоротилася кількість страховиків, перестраховиків та страхових брокерів також головним чином через посилення регуляторних вимог.

Одночасно варто відмітити динамічне зростання та збереження кількості суб'єктів сектору професійних послуг (нотаріуси, адвокати, аудиторі, бухгалтері), що підтверджує розширення функціональної бази системи фінансового моніторингу в Україні та посилення її аналітичної спроможності.

Об'єктами фінансово моніторингу є фінансові операції щодо яких є ризик легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом і вони включають порогові та підозрілі операції. Своєчасна ідентифікація, аналіз та контроль таких операцій забезпечують посилення прозорості фінансових потоків та запобігають зловживанням у фінансовій сфері.

Пороговими є фінансові операції обсягом вище 400 тис. грн (для суб'єктів господарювання, які проводять лотереї та/або азартні ігри – 55 тис. грн.) або їх еквівалент в іноземній валюті, банківських металах або інших активах за наявності визначених ознак (реєстрація контрагента у країні-агресорі, фінансові операції політично значущих осіб, членів їх сім'ї або пов'язаних осіб, перекази коштів за кордон, операції з готівкою, фінансові операції е-резидента) [10, ст. 20].

Менш чітким є визначення підозрілих операцій, які незалежно від суми чи форми, вважаються такими, якщо суб'єкт ПФМ має підозри, що вони є результатом злочинної діяльності, стосуються фінансування тероризму або розповсюдження зброї масового знищення [10, ст. 20], що в окремих випадках створює підстави для неоднозначного трактування та посилення суб'єктивного чинника у прийнятті рішень щодо таких операцій.

З даних рис.2 видно, що у 2022 році порівняно з 2021 роком мало місце зменшення інформаційних повідомлень ДСФМ про фінансові операції, які підлягають моніторингу. Кількість повідомлень скоротилася на 29%. Дана ситуація пов'язана з введенням режиму воєнного стану та особливими умовами роботи банківської системи в період воєнного стану [16], що передбачало спеціальне регулювання банківської системи, обмеження здійснення валютних операцій та частини фінансових потоків, а також зниженням ділової активності в результаті початку бойових дій, вимушеної релокації, зміни логістики або

переорієнтації виробничих процесів суб'єктів економічної діяльності та підприємців. З урахуванням положень законодавства [17] та роз'яснень ДСФМ [18; 19] суб'єкти моніторингу, які фізично не мали можливості вчасно здавати звітність, могли подавати її з відтермінуванням.

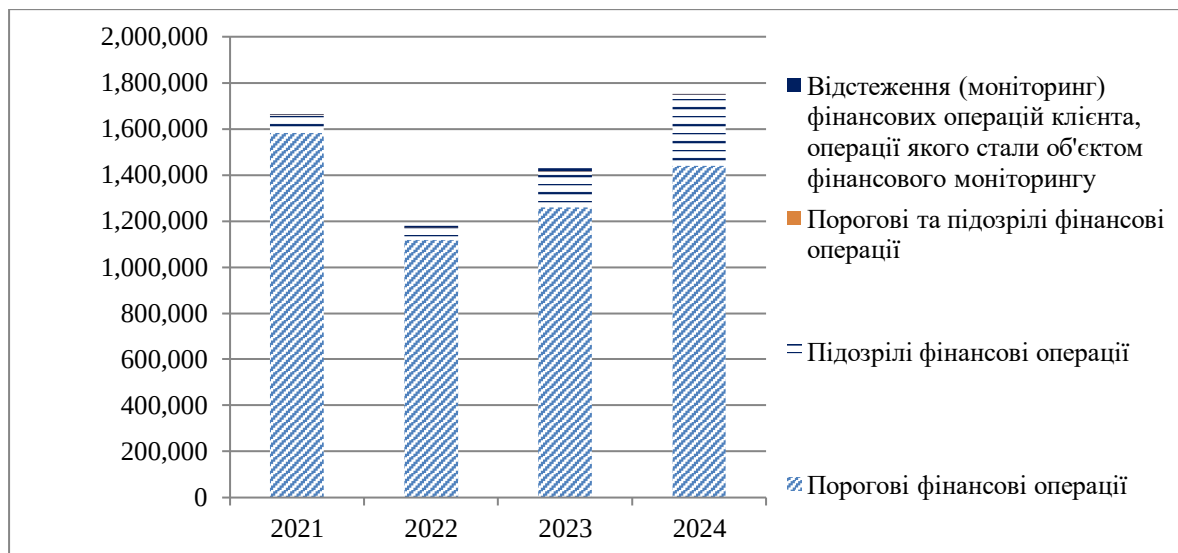

Рис. 2. Динаміка взятих до уваги ДСФМ інформаційних повідомлень про фінансові операції, що підлягають моніторингу, за період 2021-2024 р.р., од.

Джерело: сформовано автором за [12; 13; 14; 15]

Варто зазначити, що у період активної фази воєнних дій 2022-2024 років обсяг інформації про фінансові операції, що підлягають моніторингу збільшився на 48%. У структурі зазначених операцій найбільша частка спостерігається за категорією порогових фінансових операцій, хоча є тенденція до поступове її зменшення від 95,3% (2021 р.) до 82,3% (2024 р.) із одночасним збільшенням частки підозрілих фінансових операцій від 4,4% (2022 р.) до 17,6% (2024 р.), по яким зафіксовано найбільше зростання у 5,9 разів. Зазначена тенденція засвідчує про удосконалення РОП до виявлення підозрілих транзакцій, посилення аналітичної складової фінансового моніторингу та розширення його бази.

Дані, наведені на рис. 3, свідчать про тенденцію зростання обсягів фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, на 24% за період 2021-2024 р.р. При цьому у 2022 році зафіксовано зниження обсягів таких операцій на 13% порівняно з попереднім роком, що було зумовлено загальним спадом ділової активності на початку воєнних дій, тимчасовими регуляторними послабленнями та адаптацією суб'єктів ринку до нових умов діяльності в умовах воєнного стану.

Починаючи з 2023 року спостерігається зростання обсягів коштів фінансових операцій, що підлягають моніторингу, що засвідчує посилення контролю з боку суб'єктів ПФМ за відповідними операціями.

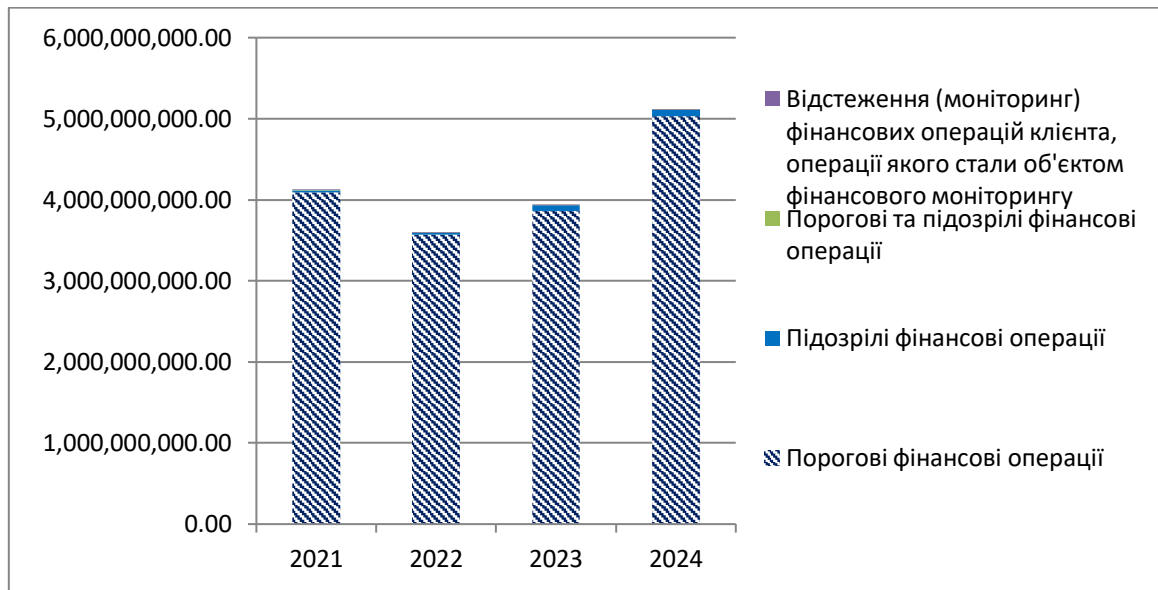

Рис. 3. Динаміка обсягу коштів у взятих на облік ДСФМ інформаційних повідомленнях про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, за період 2021-2024 р.р., тис. грн,

Джерело: сформовано автором за [12; 13; 14; 15]

У структурі обсягів коштів абсолютну більшість (98-99%) займають порогові фінансові операції, що свідчить про подальшу цифровізацію аналітичних процесів, впровадження РОП та підвищення його ефективності, розвиток обміну інформацією між суб'єктами ПФМ та ДСФМ, збільшення фінансових розрахунків та поступову активізацію господарської діяльності суб'єктів економічних відносин, крім того, порогові операції автоматично охоплюють масові та вартісні операції (придбання нерухомості, розрахунки між підприємствами, валютні операції тощо) як суб'єктів господарювання, так і громадян.

За період аналізу у 2,8 рази зросли обсяги підозрілих фінансових операцій з відповідним збільшенням частки у структурі коштів з 0,7% (2021 р.) до 1,6% (2024 р.), такі операції визначають суб'єктами ПФМ на основі поведінки клієнта, його нетипових операцій (одноразовий великий переказ, повторні перекази невеликих сум тощо). З точки зору підвищення ефективності фінансового моніторингу позитивна динаміка показників підозрілих операцій є індикатором покращення виявлення потенційних ризиків відмивання незаконних доходів та фінансування тероризму.

В умовах воєнних дій активізувалися схеми легалізації незаконних доходів з використанням неприбуткових організацій, які активно збирають фінансові та матеріальні ресурси для гуманітарної та військової допомоги постраждалим мешканцям та військовим формуванням. Динамічне зростання кількості благодійних фондів та волонтерських проектів після початку воєнних дій, а

також активна їх підтримка з боку громадян, бізнесу та міжнародних організацій сформувало сприятливі умови для масової легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, зокрема за 2021-2023 роки ДСФМ взяла на облік 37660 повідомлень про фінансові операції 5687 неприбуткових організацій [20, с. 14]. Зазначена теза підтверджується результатами досліджень [21] про динамічне зростання обсягів банківських депозитів некомерційних організацій (громадські та благодійні фонди), які обслуговують домогосподарства (у 4,2 рази упродовж 2019-2024 років), що в тому числі може бути індикатором використання цього механізму легалізації злочинних доходів. Тому, зважаючи на суспільне значення громадського сектору, важливим є вироблення більш чітких регуляторних положень та вдосконалення РОП саме для громадського сектору.

Таблиця 2

Динаміка взятої на облік інформації про фінансові операції у розрізі окремих суб'єктів ПФМ за 2021-2024 р.р., од.

Суб'єкти ПФМ	2021		2022		2023		2024	
	одиниць	од. / 1 СПФ М	одиниць	од. / 1 СПФ М	одиниць	од. / 1 СПФ М	одиниць	од. / 1 СПФ М
Разом, в т.ч.	1 659 877	114	1 179 392	91	1 429 594	125	1 750 940	158
Банки	1 638 483	11222	1 174 044	8327	1 423 345	11296	1 736 217	14002
Страховики, перестраховики, страхові брокери	1 385	4	339	1	388	2	638	3
Суб'єкти господарювання, що проводять азартні ігри, в т.ч. казино (в т.ч. електронні (віртуальні) казино)	17	0,03	14	0,02	1075	7	2407	14
Інші суб'єкти ПФМ	19992	5	4995	2	4786	2	11678	7

Джерело: сформовано автором за [12; 13; 14; 15]

Дані табл. 2 свідчать про зростання кількості взятих на облік інформаційних повідомлень за період аналізу на 5,5%, а також про збільшення середньої кількості повідомлень на одного суб'єкта ПФМ на 38,6% - з 114 (2021 р.) до 158 (2024 р.). Така динаміка зумовлена автоматизацією процесів моніторингу більшістю суб'єктів, розширенням використання РОП, а також активізацією економічних процесів та розрахунків між контрагентами.

Водночас, дані таблиці 2 підтверджують домінуючу роль банків у системі фінансового моніторингу, які забезпечують близько 99% усіх повідомлень ДСФМ. Варто наголосити, що середня кількість повідомлень на один банк

зросла на 24,7% - з 11222 (2021 р.) до 14002 (2024 р.). Це свідчить про винятково важливу роль банківської системи у системі ефективної протидії легалізації незаконних доходів і пов'язано з активним використанням автоматизованих аналітичних систем для відстеження порогових та ідентифікації підозрілих операцій та РОП.

Звертає на себе увагу стрімке зростання активності у звітуванні суб'єктів ПФМ-суб'єктів господарювання, що організовують азартні ігри (в т.ч. казино) - в 141,6 разів (з 17 повідомлень у 2021 році до 2407 у 2024 році), при цьому кількість повідомлень на одного суб'єкта ПФМ цього сектору зросла з 0,03 (2021 р.) до 14 (2024 р.), що визначається законодавчим унормування діяльності грального бізнесу та його ліцензуванням [22; 23], запровадженням обов'язкових процедур фінансового моніторингу для цього сектору, як високо ризикового у питаннях легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом.

Інформація щодо подання суб'єктами ПФМ повідомлень ДСФМ свідчить про поступове розширення системи фінансового моніторингу, зміцнення його інституційної спроможності та залученості до аналітичного процесу. При цьому саме банківський сектор є основним джерелом інформації для ДСФМ, а інші суб'єкти ПФМ (гральний бізнес, сектор професійних послуг) демонструють поступове зростання активності у цьому процесі.

Проблемними питаннями організації фінансового моніторингу залишається неоднакова ефективність різних суб'єктів ПФМ (банківські установи, страховики, нотаріуси, професійний сектор) і, відповідно, недостатній рівень впровадження цифрових технологій та аналітичних інструментів окремими суб'єктами фінансового моніторингу, недостатній рівень координації та обміну інформації між суб'єктами фінансового моніторингу (в т.ч. швидкість реагування), додаткові виклики воєнного часу, пов'язані з незаконним переміщенням активів, фінансуванням тероризму, санкційними процесами.

Подальший розвиток національної системи фінансового моніторингу повинен ґрунтуватися на посиленні РОП (зокрема, у сфері неурядового сектору), цифровізації процесів збору, обробки та аналізу інформації на усіх рівнях фінансового моніторингу, системі постійного підвищення професійної кваліфікації працівників суб'єктів ПФМ, вчасної гармонізації законодавства з міжнародними стандартами.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати дослідження засвідчили, що фінансовий моніторинг в Україні відіграє надзвичайно важливу роль у протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом та охоплює широкий перелік суб'єктів ПФМ.

Система фінансового моніторингу в Україні постійно вдосконалюється для відповідності оновленим міжнародним стандартам та сучасним викликам, пов'язаним з динамічним розвитком цифрових технологій та їх впровадженням у фінансові ринки, наслідками воєнних дій тощо.

Дослідження зафіксувало зменшення кількості суб'єктів ПФМ за період аналізу, що є результатами процесів очищення системи від учасників, які не

відповідають ринковим та регуляторним вимогам, оптимізації та консолідації відповідних груп суб'єктів ПФМ, посилення контролю за структурою власності, запровадження нових підходів до звітності та впливу воєнного стану на фінансово-економічний сектор країни (ломбарди, гральний бізнес, кредитні спілки). Одночасно варто відмітити збільшення кількості професійних учасників системи первинного фінансового моніторингу (аудитори, адвокати, нотаріуси, бухгалтери).

Підтверджено домінуючу роль банківського сектору, який надає близько 99% усіх інформаційних повідомлень ДСФМ. За період аналізу зафіксовано зростання кількості інформаційних повідомлень, взятих на облік ДСФМ та обсягів коштів проведених у таких фінансових операціях. Варто наголосити, що у структурі повідомлень поступово збільшується частка підозрілих фінансових операцій, які визначаються суб'єктами ПФМ на основі поведінки клієнта, його нетипових операцій (одноразовий великий переказ, повторні перекази невеликих сум тощо).

З точки зору підвищення ефективності фінансового моніторингу така динаміка показників підозрілих операцій є індикатором покращення виявлення потенційних ризиків відмивання нелегальних доходів.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на вивчення можливості впровадження єдиних стандартів оцінки ефективності діяльності у сфері ПВК/ФТ, оптимізації комплексної адміністративної звітності, використання РОП у високо ризикових сегментах (діяльність неурядового сектору, обіг віртуальних активів, он-лайн платежі).

Список використаних джерел

1. Балануца О.О. Особливості формування системи фінансового моніторингу в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 6. С. 38 – 40.
2. Андрейченко Ж.О., Літвінова С.О. Статистичне обґрунтування необхідності запровадження ризик-орієнтованого підходу у сфері фінансового моніторингу в Україні. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2017. № 2 (17). С. 49 – 54.
3. Сучасні економіко-правові ризик-орієнтовані засоби регулювання розвитку ринку фінансових послуг: монографія / За ред. Н. М. Внукової, С. В. Глібка. Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020. 304 с.
4. Кузьмінська О.Е., Абесінова О.К. Удосконалення нормативно-правового забезпечення фінансового моніторингу в Україні. *Фінанси України*. 2021. №7. С. 108 – 126. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2021.07.108>
5. Гнаткович О.Д., Овчиннікова Т.В. Фінансовий моніторинг в Україні та напрями його покращення. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-14>
6. Забаштанська Т.В., Чередниченко І.С. Фінансовий моніторинг як інструмент протидії новітнім загрозам в умовах цифровізації. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2024. №2 (38). С. 211 – 219. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-2\(38\)-211-219](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-2(38)-211-219)
7. *Державна служба фінансового моніторингу України*. Про Держфінмоніторинг. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/pro-sluzhbu/zagalni-vidomosti/pro-derzhfinmonitoring.html> (дата звернення: 10.08.2025).

8. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом : Закон України від 28.11.2002 № 249-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249-15#Text> (дата звернення: 10.08.2025)
9. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14.10.2014 № 1702-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18#Text> (дата звернення: 10.08.2025)
10. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20/convp#п6> (дата звернення: 10.08.2025)
11. Про затвердження Порядку формування та оприлюднення комплексної адміністративної звітності у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Постанова КМУ від 05.08.2020 № 692. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/692-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.08.2025)
12. Державна служба фінансового моніторингу України. Комплексна адміністративна звітність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за 2021 рік. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/Статистика/2022/КАЗ_2021.pdf (дата звернення: 20.08.2025)
13. Державна служба фінансового моніторингу України. Комплексна адміністративна звітність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за 2022 рік. URL: [https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/Статистика/2022/КАЗ_2022\(1\).pdf](https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/Статистика/2022/КАЗ_2022(1).pdf) (дата звернення: 20.08.2025)
14. Державна служба фінансового моніторингу України. Комплексна адміністративна звітність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за 2023 рік. URL: [https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/Статистика/2023/КАЗ_2023_\(01_07_2024\).pdf](https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/Статистика/2023/КАЗ_2023_(01_07_2024).pdf) (дата звернення: 20.08.2025)
15. Державна служба фінансового моніторингу України. Комплексна адміністративна звітність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за 2024 рік/ URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/KAS_2024%20_04_09_2025.pdf (дата звернення: 20.08.2025)
16. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : Постанова НБУ від 24.02.2022 № 18. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18 (дата звернення: 10.08.2025)
17. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни : Закон України від 03.03.2022 № 2115-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text> (дата звернення: 10.08.2025).
18. Державна служба фінансового моніторингу України. Щодо виконання вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу на період воєнного часу (від 11.03.2022). URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/shhodo-vikonannya-vimog-zakonodavstva-u-sferi-finansovogo-monitoringu-na-period-voennogo-chasu.html> (дата звернення: 10.08.2025).
19. Державна служба фінансового моніторингу України. Щодо виконання вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу на період воєнного стану (на заміну рекомендацій від 11.03.2022 року) (27.05.2022). URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/shhodo-vikonannya-vimog-zakonodavstva-u-sferi-finansovogo-monitoringu-na-period-voennogo-chasu-24-05-2022.html> (дата звернення: 10.08.2025).

20. Державна служба фінансового моніторингу України. Огляд «Використання неприбуткових організацій у цілях легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму». 2024. 63 с. URL: [mof.gov.ua/storage/files/Огляд_щодо_використання_неприбуткових_організацій_у_цілях_легалізації_\(відмивання\)_доходів_.pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/Огляд_щодо_використання_неприбуткових_організацій_у_цілях_легалізації_(відмивання)_доходів_.pdf) (дата звернення: 20.08.2025).
21. Бачо Р., Сочка К., Лоскоріх Г. Депозитний портфель банківської системи України: актуальні трансформації та виклики. *Економіка та суспільство*. 2025. №76. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6320/6263> (дата звернення: 20.08.2025).
22. Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор : Закон України від 14.07.2020 № 768-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-20#Text> (дата звернення: 10.08.2025)
23. Про затвердження ліцензійних умов у сфері організації та проведення азартних ігор : Постанова КМУ від 21.12.2020 № 1341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.08.2025)

References

1. Balanutsa, O.O. (2011). Peculiarities of the formation of financial monitoring system in Ukraine. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*. 6, 38 – 40. [In Ukrainian].
2. Andreychenko, ZH.O., & Litvinova, S.O. (2017). Statistical justification of the need to introduce a risk-oriented approach in the field of financial monitoring in Ukraine. *Problemy i perspektyvy rozvytku pidpryyemnytstva*, 2 (17), 49 – 54. [In Ukrainian].
3. Vnukova, N. M., & Hlibko, S. V. (Eds.). (2020). *Modern economic and legal risk-oriented instruments for regulating the development of the financial services market*. Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy [In Ukrainian].
4. Kuzminska, O.YE., & Abesinova, O.K. (2021). Improvement of regulatory and legal support of financial monitoring in Ukraine. *Finansy Ukrayiny*, 7, 108 – 126. <https://doi.org/10.33763/finukr2021.07.108>. [In Ukrainian].
5. Hnatkovych, O.D., & Ovchynnikova, T.V. (2022). Financial monitoring in Ukraine and directions for its improvement. *Ekonomika ta suspilstvo*, 38. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-14>. [In Ukrainian].
6. Zabashtanska, T.V., & Cherednychenko, I.S. (2024). Financial monitoring as an instrument for counteracting new threats in the context of digitalization. *Problemy ta perspektyvy ekonomiky ta upravlinnya*, 2 (38), 211 – 219. [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-2\(38\)-211-219](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-2(38)-211-219). [In Ukrainian].
7. State Financial Monitoring Service of Ukraine. (n.d.). *About the State Financial Monitoring Service of Ukraine*. <https://fiu.gov.ua/pages/pro-sluzhbu/zagalni-vidomosti/proderzhfinmonitoring.html>. [In Ukrainian].
8. On Prevention and Counteraction to the Legalization (Laundering) of the Proceeds of Crime. Law of Ukraine No. 249-IV (2002, November 28). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249-15#Text>. [In Ukrainian].
9. On Prevention and Counteraction to Legalization (Laundering) of the Proceeds of Crime, Terrorist Financing and Financing of Proliferation of Weapons of Mass Destruction. Law of Ukraine No. 1702-VII (2014, October 14). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18#Text>. [In Ukrainian].
10. On Prevention and Counteraction to Legalization (Laundering) of the Proceeds of Crime, Terrorist Financing and Financing of Proliferation of Weapons of Mass Destruction. Law of Ukraine No. 361-IX (2019, December 6). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20/conv#n6>. [In Ukrainian].
11. On approval of the Procedure for formation and publication of comprehensive administrative reporting in the field of prevention and counteraction to legalization (laundering) of the proceeds of crime, terrorist financing and financing of proliferation of weapons of mass destruction. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 692 (2020, August 5). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/692-2020-%D0%BF#Text>. [In Ukrainian].

12. State Financial Monitoring Service of Ukraine. (2021). *Comprehensive administrative reporting in the field of prevention and counteraction to legalization (laundering) of the proceeds of crime, terrorist financing and financing of proliferation of weapons of mass destruction for 2021*. https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/Statistics/2022/KAZ_2021.pdf. [In Ukrainian].
13. State Financial Monitoring Service of Ukraine. (2022). *Comprehensive administrative reporting in the field of prevention and counteraction to legalization (laundering) of the proceeds of crime, terrorist financing and financing of proliferation of weapons of mass destruction for 2022*. [https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/Statistics/2022/KAZ_2022\(1\).pdf](https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/Statistics/2022/KAZ_2022(1).pdf). [In Ukrainian].
14. State Financial Monitoring Service of Ukraine. (2023). *Comprehensive administrative reporting in the field of prevention and counteraction to legalization (laundering) of the proceeds of crime, terrorist financing and financing of proliferation of weapons of mass destruction for 2023*. [https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/Statistics/2023/KAZ_2023_\(01_07_2024\).pdf](https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/Statistics/2023/KAZ_2023_(01_07_2024).pdf). [In Ukrainian].
15. State Financial Monitoring Service of Ukraine. (2024). *Comprehensive administrative reporting in the field of prevention and counteraction to legalization (laundering) of the proceeds of crime, terrorist financing and financing of proliferation of weapons of mass destruction for 2024*. https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/KAS_2024%20_04_09_2025.pdf. [In Ukrainian].
16. On the operation of the banking system during the introduction of martial law. Resolution of the National Bank of Ukraine No. 18 (2022, February 24). https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18. [In Ukrainian].
17. On Protection of Interests of Reporting Entities and Other Documents Submitters during the Period of Martial Law or State of War. Law of Ukraine No. 2115-IX (2022, March 3). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text>. [In Ukrainian].
18. State Financial Monitoring Service of Ukraine. (2022, March 11). *On compliance with legislation requirements in the field of financial monitoring for the period of martial law*. <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/shhodo-vikonannya-vimog-zakonodavstva-u-sferi-finansovogo-monitoringu-na-period-vojennoho-chasu.html>. [In Ukrainian].
19. State Financial Monitoring Service of Ukraine. (2022, May 27). *On compliance with legislation requirements in the field of financial monitoring for the period of martial law (to replace the recommendations of March 11, 2022)*. <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/shhodo-vikonannya-vimog-zakonodavstva-u-sferi-finansovogo-monitoringu-na-period-vojennoho-chasu-24-05-2022.html>. [In Ukrainian].
20. State Financial Monitoring Service of Ukraine. (2024). *Overview "Use of non-profit organizations for the purpose of legalization (laundering) of the proceeds of crime and terrorist financing"*. [mof.gov.ua/storage/files/Ohlyad_vykorystannya_nekomertsyinykh_orhanizatsiy_z_metoyu_lehalizatsiyi_\(vidmyvannya\)_dokhodiv_otrymanykh_zlochynnym_shlyakhom_.pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/Ohlyad_vykorystannya_nekomertsyinykh_orhanizatsiy_z_metoyu_lehalizatsiyi_(vidmyvannya)_dokhodiv_otrymanykh_zlochynnym_shlyakhom_.pdf). [In Ukrainian].
21. Bacho, R., Sochka, K., & Loskorikh, G. (2025). Deposit portfolio of banking system of Ukraine: modern transformations and challenges. *Ekonomika ta suspilstvo*, 76. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6320/6263>. [In Ukrainian].
22. On State Regulation of Activities Related to Organization and Conduct of Gambling. Law of Ukraine No. 768-IX (2020, July 14). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-20#Text>. [In Ukrainian].
23. On approval of licensing conditions in the field of organization and conduct of gambling. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1341 (2020, December 21). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2020-%D0%BF#Text>. [In Ukrainian].

Отримано: 25.09.2025
Прийнято до друку: 25.10.2025
Опубліковано: 17.12.2025

Beérkezett: 2025.09.25
Elfogadva: 2025.10.25
Megjelent: 2025.12.17

Received: 25.09.2025
Accepted: 25.10.2025
Published: 17.12.2025